

SZERKESZTŐI JEGYZET

A reformáció 500. és Arany János születésének 200. évfordulójára gondolva találtam a hátsó borítón olvasható szöveget. (*Arany János és Rozvány Erzsébet*. Téka sorozat, Kriterion, Bukarest, 1973, 124-127. o.) Ha magyarul olvasom, biztosan gyengébbnek mutatkozna az a szál, amiként ez a személyes visszaemlékezés egyszerre mutatja a reformáció páratlan szellemi, lelki hatását a magyar ugaron, miközben Arany iskolai történetét idézi fel. Az év folyamán azonban bizonyára sor kerül majd lapunkban is Arany-olvasásra és a reformáció szerepének friss elemzésére a magyar pedagógia múltjában és jelenében. Ami a maga nemében éppoly gyökeres kapcsolat, mint Arany Jánosé a magyar irodalomban, s mindkettőjüké a magyar kultúrában.

Arany nagyszalontai református deák-élménye után lássunk egy másik helyszínt, Nagykovácsot, ahova a városi egyházi tanács hívja meg, egyszerre jelezve bátorságát és nyitottságát, hogy 1851-ben egy „népbarát” költőt hív meg tanárnak a gimnáziumába (más kiválóságok mellett), kimentve őt eléggé kényes házitanítói helyzetéből, s egyúttal eleget téve az Entwurf követelményeinek is, hogy a tantestületi létszámot növelve érettségét is kaphassanak a tanítványok. Küzdelmes, nehéz, és mégis művekben gazdag évtizede lett ez Aranynak. Értékekkel, tudománnyal dús a gimnáziumnak. De a kiválóságok tantestülete sem lehetett képes Athéná alakítani a várost, mely végül is leveti túlképzett tanárait.

Akik azért, ha már itt voltak, örökre itt maradtak, s mindig nyitva áll, hogy egyszerre csak folytatják tovább a tanítást. Még talán az is megtörténhet, hogy a Nagykovácsi Református Gimnázium

1850-es évekbeli testülete, mindenekelőtt a bronzba öntött törzskar: Arany János, Sallamon Ferenc, Szabó Károly, Szász Károly, Szigeti Wurga János, Szilágyi Sándor és Tomori Anasztáz megelevenednek a Cifrakertben, a kulturális központ előtt, kicsit körülnéznek, tájékozódnak, beszélgetnek, majd elmondják, mire jutottak mai iskolai gondjainkon tünődve. Valószínűleg a hiteles tanárokat szeretnék először meghallgatni. A hivatalokat meg legutóbb.

A reformáció ezerszálú, hagyományai is sokfélék, br. Podmaniczky Pálné Vargha Ilona például (*Arany János és az Evangélium*. Kálvin-könyvtár, 9. sz. Budapest, 1934.) azt írja: Arany életcélja „tulajdonképpen bálványának, a költészetnek szolgálatába állított életcél s így végeredményben szembehelyezkedés Istennek minden emberi étellel a maga dicsőségét célzó akarataival.” Vagyis a *báróné*, Isten nagyobb dicsőségére, bálványimádással, már-már katolikus pogánysággal vádolja Aranyt. (Pedig Arany a hitből fakadó lelkiismerettel nem állt rosszul. Bár eléggé jól értenénk! Apróságokban is akár, pl. didaktikában, s akkor léphetnénk feljebb: verstanból „semmi paragrafusok, semmi szabály nem tanítottatik”. A versmértékeket szerinte verspéldákkal a legkönnyebb megjegyezni. Az irodalomtörténetet hatodik gimnáziumi évfolyamon Bessenyeitől Petőfig tárgyalta. [Tehát a szabadság irodalma volt az alapozás az önkényuralom idején!] Hetedikben jött a régi irodalom. Mindeközben sok felolvasás, szavaltat, megbeszélés. – De hiszen *Kortársunk, Arany János*.)

A báróné kis kötete Karácsony Sándort is megszólalásra készítette: „...irodalomban és művészetben soha sincs, mert nem is

lehet elég evangélium. Egyáltalában semmi evangélium nincs benne még akkor sem, ha véletlenül evangéliumi tárgyat választ.” (*Protestáns Szemle*, 1934., 43/10. sz., 516. o.) Miért idézem a múltat? Mert a Sola Scriptura Főiskola kiadványaként (Biblia-iskolák Közössége, 1999) Vargha Ilona latin–magyar szakos tanárnő kritikai hitbuzgósága kortársunk lett; a Biblia mérlegén, melyet használni vélt, és amelyet a főiskola méltónak és indokoltnak gondolt leporolni, Arany költészete könnyűnek találtatott.

Itt el is akadtam a gondolatmenetben, hiszen egy, a hittől elriasztó tanulmánytól is annyi szép elágazás adódik, Vargha Ilona ugyanis az első magyar lánygimnázium első évfolyamára járt, latin–magyar szakos tanárnő lett, férje, a báró kiváló evangélikus lelkész, teológus, misszionárius és bölcselő. Máskülönben Vargha Ilona a költő és református püspök, Szász Károly unokája, nagyapja ott áll ma is a nevezetes bronz tantestületben. És a Vargha, Podmaniczky, Szász család annyi gazdagságát mutatja a magyar életnek, kultúrának, hogy kitelne belőle egy egyetemi kurzus.

Ezúttal mégis Vargha tanárnő Aranykritikájának bátorságát dicsérem, noha egyáltalán nem értek vele egyet. És kritikáit, akik komolyan vették, hiszen volt tisztázni való. Tisztázni való ma is, próbálkozzunk-e a bibliai mérleggel? Az-e a jó iskola, ahol a Szentírás a fő? Írhat-e ma

egy tanárnő szenvedélytől fűtött vitairatot, kap-e választ rá? Lesznek-e viták?

Iskolaügyeinkben ezer feszültség, konfliktus, kapkodás, szócsaták, demonstrációk, nagy átszervezések, kudarcok, program program hátán, tehetetlenség és félelem... vita azonban nincs. Szerkesztőségünk próbálkozna továbbra is.

Ez a január Verona fagyos hónapja volt. Tizenkét diák, négy felnőtt halála. Gyász és fájdalom. Atom Egoyan egy iskolabusz téli tragédiáján gyöttrődve *Az eljövendő szép napok* című filmjében *A hamelni patkányfogó* meséjének lidérceivel hadakozik (Robert Browning átköltésében):

... / S az a házból újra kilépett, / s hozzáigazítva a száját, / fogta sima, hosszú nádfurulyáját, / s ahogyan belefűjt (olyan édes / hanggal még nem zengette meg / zenész a boldog levegőt!), / hang támadt dongva, akárha zsibongva, / lökdösődve, tolongva gyűlő nép zaja volna: / sok kis láb topogott, facipőcske kopogott, / tapsolt sok kicsi kéz, sok szájacskó csacsogott, / s akár a tyúkok, ha hintik nekik a magot, / előszaladt a sok gyerek: / minden lány és kislány / rózsáskéjú, szöszkehajú, / kékszemű és ragyogó mosolyú, / s táncolva, kiáltva, szökellve / szaladt a / csodás muzsika nyomába kacagva. / ... (Rakovszky Zsuzsa fordítása)

2017. február 2.

Takács Géza

A Tanulmányok rovatba érkező írásokat lektoráltatjuk. A közlési feltételekre és a publikációs stílusra vonatkozó útmutatás, valamint a bírálati adatlap a lektorálás szempontjaival elérhető a honlapunkon: <https://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle>.

élet és iskola, élet-iskola, életiskola, iskola és élet, iskola-élet, iskolaélet

Arany János, a diák és a tanító, a református algimnáziumban

A szalontai gymnasium szervezete szerint, Arany János tanulókora idejében, a retorikát és poesist hallgató szegényebb és jobb tanulók elemi tanítókul lettek alkalmazva, s ezek 40–50 forint csekély díjaztatás mellett, bent az iskolákban lakva, házsor szerint főzéssel, illetve étellel láttattak el a szalontai lakosság által.

Történt 1831. ápril havában, hogy valamelyik elemi tanító, az iskolaév derekán, állásától megvált.

Arany János még be sem végezve syntaxis osztályát, 1831. ápril 29-ről kelt kérvényében a lelkész esperestől ezen állást kérte következő indoklással: „mert szülőim, akik nyolc év lefolyása alatt gondosan taníttatni igyekeztek, előregedvén és elszegényedvén, *különösen édesatyám megvilágtalanodván*, további tanításomat nem teljesíthetik”.

E kérvény folytán Arany János 14 és két hónapos korában elemi tanítóul lett alkalmazva, áttette lakását az iskolába, élvezve itten a házsor szerinti főttet, – az áldott mindennapos paszulyt, és folytatta egyúttal a még be nem fejezett syntaxis, majd retorika és poetikai tanfolyamot. [...]

Már a jelenkor sem érti, az utókor még kevésbé fogja érteni azt, hogy egyetlen ember, a rektor, hat gymnasiális osztályt egyszerre és egyetlen teremben taníthasson, és az elemi fitanítók egyúttal tanulók legyenek, s ezek, valamint néhány szolgatanuló egyetlen szobában lakjanak, és a lakosok által házsor szerint éllemeztesenek.

Pedig valósággal így állott fel a szalontai algimnasium 125 évig.

Így volt ez Arany János elemi tanító korában is.

Más szervezet mellett a sehonnan segítséget nem nyert szalontai egyház gymnasiumát fenn nem tarthatta volna.

És mégis, ezen igen szegényesen fenntartott intézet, melynek az iskola fekete tábláján kívül semmi taneszköze nem volt, adta Arany Jánost a magyar nemzetnek...

Arany János, a 14 éves kis tanító nagy buzgóság és gonddal teljesíté kötelmeit. Még a tan módszer javításán is törte az eszét.

Saját élményéből az írva-olvasást előnyösnek fölismervén, e módszert – midőn ez hazánkban éppen nem, de talán még a művelt külföldön is alig volt ismeretes, már ezelőtt 60 évvel tanosztályánál alkalmazásba vette, s vele a legnagyobb sikert aratta.

Részlet Rozvány Györgynek, Arany János nagyszalontai iskolatársának 1890-ben, a Nagy-Szalonta és Vidéke c. hetilapban megjelent visszaemlékezéseiből.

MAGYAR
PEDAGÓGIAI
TÁRSASÁG